

LO

SO

S.M.A.K.

Broodthaerskabinet

LESPAKKET Broodthaerskabinet

Handleiding

10.03.2018...

Inleiding

2

Marcel Broodthaers (1924-'76) was een van de meest invloedrijke figuren in de 20ste-eeuwse kunstgeschiedenis. De impact van zijn activiteiten als kunstenaar werd destijds niet alleen opgemerkt in België. Ook internationaal brak hij snel door en is de uitstraling van zijn werk blijvend. Het oeuvre van Broodthaers laat tot op vandaag niemand onberoerd. Zijn rol wat betreft het denken over kunst, haar functie en haar geschiedenis kan moeilijk worden overschat. Wanneer het gaat om reflectie op de rol en betekenissen van kunst en de (museale) instellingen waarin ze functioneert, is zijn oeuvre de spiegel bij uitstek.

Bij ons is Broodthaers wellicht het meest bekend voor zijn "Mosselpot", die door S.M.A.K. in 2001 werd aangekocht. Vanaf 1965 maakte Broodthaers een reeks assemblages met eierschalen, mosselschelpen, flessen en zakken friet. In Grand Casserole de Moules, zoals de "Mosselpot" officieel heet, komen cruciale tegenstellingen samen die de kunstenaar binnen zijn hele oeuvre uitspeelde, zoals natuur vs. cultuur, het alledaagse vs. kunst, functionaliteit vs. esthetiek, concrete dingen vs. hun betekenis, en vorm vs. inhoud.

Met het Broodthaerskabinet maakt S.M.A.K. ruimte voor de permanente presentatie van onder meer kunstwerken, edities, boeken en archiefstukken van Marcel Broodthaers die het museum in zijn collectie heeft. Kan je niet wachten tot je bezoek aan S.M.A.K.? Neem dan alvast

online een kijkje in het kabinet: <http://expo.smak.be/broodthaerskabinet>

Het Broodthaerskabinet werd gerealiseerd in nauwe samenwerking met weduwe Maria Gilissen-Broodthaers.

Waarom werken rond Broodthaers?

Kijken naar en praten over kunst kan een belangrijke rol spelen om leerlingen te helpen bij het verwoorden en vormen van hun eigen mening. Ze leren daarbij niet enkel iets over hun eigen manier van kritisch denken, maar komen zo ook in aanraking met diverse ideeën en manieren om ze te benaderen. Het is niet enkel een kijken 'naar' kunst maar ook een kijken 'met' kunst. (*Cultuur in de Spiegel, Barend Van Heusen*)

In het begin van zijn carrière werkte Marcel Broodthaers als dichter en pas daarna als beeldend kunstenaar. Deze twee fases staan niet los van elkaar. In beide praktijken gebruikte Broodthaers een gelijkaardige methode, namelijk één van verwijzingen en associaties. In al zijn werken bevindt zich een zekere poëtische verbeelding. Broodthaers maakte visuele kunst met taal als een belangrijk aspect van de plastische kwaliteit ervan. Zijn kunstwerken bevinden zich op de grens tussen poëzie en kunst. Eigenlijk kan je zeggen dat beide werelden erin versmelten.

Een vraag waarover doorheen de kunstgeschiedenis al veel mensen hun hoofd hebben gebroken is: "Wat is kunst?" Hierin zijn er twee denkrichtingen die je lijnrecht tegenover elkaar kan plaatsen. Aan de ene kant heb je "kunst om de kunst" waarbij de esthetische ervaring voorop staat. Het enige doel van de kunstenaar is dan het creëren van schoonheid. Niet het verkondigen van een belangrijke boodschap. Daartegenover staat "kunst als een boodschap", waarbij de kunstenaar zijn of haar visie wil uitdrukken via kunst. Maar Marcel Broodthaers weigert in deze kwestie een kant te kiezen. In zijn werken vind je altijd zowel (alledaagse) schoonheid als een sterke boodschap en persoonlijke mening over kunst en de kunstwereld. Dit maakt dat er veel

3

verschillende vertrekpunten in zijn oeuvre te vinden zijn van waaruit je samen met je leerlingen kan nadenken over deze twee richtingen in de kunstgeschiedenis.

Het ei van Broodthaers en de kunst van het kijken

Veel leerlingen hebben de reflex om kunst te beschouwen als iets dat mooi moet zijn, waarbij mooi vooral betekent dat het knap gemaakt is op een manier die zij niet zouden kunnen. Hyperrealistische kunstwerken bv. wekken bewondering op mede dankzij hun er moeilijk uitzijnde techniek. Veel hedendaagse kunstwerken lijken hiervan geen gebruik te maken, waardoor 'dat kan ik ook' een veel gehoorde reactie is. Wat vaak ook daadwerkelijk het geval is. Iedereen kan 289 eierschalen op een rood geschilderde achtergrond kleven. Toch is ook een hyperrealistisch schilderij maken een kwestie van de juiste technieken aanleren.

Wanneer iets wordt voorgedaan, lijkt het eenvoudiger dan wanneer je de oplossing zelf vanaf het begin moet bedenken. Vergelijk het met de legende rond 'het ei van Columbus'. Wat een onmogelijk probleem leek, een ei rechtop laten staan, werd plots heel eenvoudig nadat het werd voorgedaan. Het is niet de bedoeling om tijdens de lessen tot een definitieve definitie te komen van wat kunst is, wel om samen met de leerlingen te kijken wat de kijk van anderen hierop is en te onderzoeken wat ze zelf mooi of lelijk vinden. Om dit te bereiken kan je gebruik maken van een eerder filosofische aanpak. Is iets mooi omdat ik dat vind of omdat het op zich mooi is? Vindt iedereen hetzelfde mooi? Hoeft iedereen hetzelfde mooi te vinden?

Wanneer je naar een kunstwerk kijkt, zijn er drie basisvragen die je jezelf kan stellen.

1. Wat zie ik?

Waarvan is het kunstwerk gemaakt?

Als ik het zou omschrijven, zou ik zeggen dat het ...

2. Wat vind ik ervan?

Het doet me denken aan...

Trekt het me aan of stoot het me af?

3. Wat bedoelde de kunstenaar?

Wordt er via het kunstwerk iets gezegd over de wereld?

Schuilt er een persoonlijk verhaal achter? En is dit herkenbaar of niet?

Praten over en met kunst

Aan de hand van de volgende insteken kan je een gesprek starten over en met kunst. Maak een selectie of een mix van onze voorstellen, maar zet het gesprek vooral verder bij echte kunstwerken. Een kunstwerk heeft altijd drie dimensies – ook al heeft het een tweedimensionale vorm, zoals een tekening of een foto – en spreekt meerdere zintuigen tegelijk aan. Dit kan je nooit ervaren wanneer je enkel naar afbeeldingen van kunstwerken kijkt.

De mooie mosselschelp en de rotte roos

LO

6

Tijd	25 minuten
Materiaal	een voorwerp dat doorgaans door iedereen mooi wordt gevonden; een mosselschelp; een afbeelding van <i>Grand Casserole de Moules</i> ; een wetenschappelijke tekening van een bloem
Lesdoel	de leerlingen kunnen in hun eigen woorden formuleren wat het verschil is tussen een mooi voorwerp en een kunstwerk

Ontwikkelingsdoel:

1. Muzische vorming - Beeld

1.1* door middel van kunst- en beeldbeschouwing een persoonlijk waardeoordeel ontwikkelen over beelden en beeldende kunst van vroeger, van nu en van verschillende culturen

Het gesprek start je rond een voorwerp dat de meeste mensen onder de categorie 'mooi' zouden plaatsen, ongeacht of ze het zelf werkelijk mooi vinden of niet. Bv. een roos. Toon er een aan de klas en vertel erbij dat dit het lelijkste is wat je al ooit hebt gezien. Laat duidelijk merken wat je er zo lelijk aan vindt en waarom. De geur doet je bv. denken aan het mufte parfum van die ene tante die altijd te natte zoenen geeft. De kleur lijkt teveel op bloed... Geef de roos en een wetenschappelijke tekening van een roos daarna door in de klas en laat je leerlingen er beledigingen voor bedenken. Moedig je leerlingen hierbij aan om meer en meer in detail naar de roos en de tekening ervan te kijken.

Toon vervolgens iets alledaags wat je heel mooi zou kunnen vinden. Bv. een mosselschelp. De geur ervan doet je denken aan een supertoffe dag aan zee. Geef de mosselschelp door en laat je leerlingen er complimenten voor bedenken. Toon hen vervolgens ook de "Mosselpot" van Marcel Broodthaers en vertel hen dat dit voorwerp door een kunstenaar is gemaakt. Vraag hen wat ze daarvan vinden.

Hierna laat je je leerlingen stemmen. Wat vinden ze mooier: de roos of de mosselschelp? En wat vinden ze in relatie ermee van Marcel Broodthaers' "Mosselpot"? Bespreek het stemresultaat met de klas. Welk voorwerp wordt het mooiste gevonden? Hoe zou dat komen? Van welk voorwerp vinden ze dat het het meeste een kunstwerk is? En zou het stemresultaat rond de "Mosselpot" anders zijn geweest zonder het gesprek vooraf over het lelijke en het mooie voorwerp?

S.M.A.K.

7

Armoire blanche et table blanche avec coquilles d'oeufs, 1965
Niet tentoongesteld

S.M.A.K.

De blik van een marsman

8

Tijd	50 minuten
Materiaal	lelijke voorwerpen door meegebracht door je leerlingen; papier; tekenmateriaal
Lesdoel	de leerlingen kijken met een open blik en proberen hun eerste mening te herbekijken

Ontwikkelingsdoel:

Muzische vorming - Beeld

1.3 beeldinformatie herkennen, begrijpen, interpreteren en er kritisch tegenover staan

Vakoverschrijdende eindterm:

Gemeenschappelijke stam (empathie)

5 houden rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen

Le Manuscrit Trouvé Dans Une Bouteille, 1974

S.M.A.K.

Voor deze opdracht laat je je leerlingen een voorwerp meebrengen dat ze lelijk vinden zonder te weten wat de bedoeling van de opdracht is. Verzamel alle lelijke voorwerpen in een kring. Vraag aan de leerlingen om zich in te beelden dat ze marsmannetjes zijn die ook kunstenaar zijn en dat ze deze spullen enorm mooi vinden. Zo mooi dat ze er wel een tekening van moeten maken. Laat je leerlingen elk een voorwerp tekenen en vraag hen om daarbij extra goed op alle details ervan te letten. Doe ze intussen ook drie dingen opschrijven die ze er extra mooi aan vinden. Is het de vorm of de kleur? Een klein detail dat misschien nog niemand heeft gezien? Of doet het voorwerp ze aan iets positiefs denken?

Laat je leerlingen vervolgens vanuit de blik van een marsmannetje een passende titel voor het voorwerp dat ze tekenden bedenken. Let op: het marsmannetje weet niet waarvoor het voorwerp op aarde dient en heeft er ook geen naam voor.

Tot slot laat je je leerlingen nadenken over hoe ze de rest van de wereld zouden kunnen laten zien hoe mooi ze het voorwerp vinden. Hoe kunnen ze het nog mooier maken?

9

'Fig. 1 Programme. Rendez-vous mit Jacques Offenbach', 1972.
Foto Philippe De Gobert. Copyright Herbert Foundation
Niet tentoongesteld

S.M.A.K.

Het lelijke en het mooie kunstwerk

10

Tijd	40 minuten
Materiaal	tijdschriften; scharen; lijm; stevig papier; post-its
Lesdoel	de leerlingen denken na over de termen 'mooi' en 'lelijk' en trachten ze te definiëren

Ontwikkelingsdoel:

2. Sociale vaardigheden - domein gespreksconventies
2. De leerlingen kunnen in functionele situaties een aantal verbale en niet-verbale gespreksconventies naleven

Vakoverschrijdende eindterm:

Gemeenschappelijke stam

(communicatief vermogen)

1 brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk

Wat is mooi en wat is lelijk? Vaak weten we het onmiddellijk. Deze kledingstukken zijn mooi, die andere niet. Wat jij mooi vindt, kan voor iemand anders lelijk zijn.

Elke leerling maakt twee collages: een mooie en een lelijke. Meer informatie krijgen ze niet. Het is aan de leerlingen zelf om te bepalen wat een mooie of een lelijke collage zou kunnen zijn. Hang alle collages door elkaar op in de klas. Het is de bedoeling dat er niet wordt verklapt welke de lelijke collage moet voorstellen en welke de mooie. Elke leerling krijgt een aantal post-its. Laat ze ermee aangeven welke collages van de twee telkens de mooie lijkt te zijn.

Bespreek daarna het resultaat. Hebben je leerlingen van elkaar kunnen raden welke collages de mooie en welke de lelijke zijn? Waarom vind je iets mooi of lelijk? Heeft het iets te maken met de vorm of eerder met de inhoud? En welke is de beste collage en waarom?

Het lelijkste (of mooiste) museum ter wereld

11

Tijd	30 minuten
Materiaal	meegebrachte 'lelijke' voorwerpen, budget (bv. 50 kleine voorwerpen per groepje)
Lesdoel	de leerlingen onderzoeken wat de waarde en de functie van een museum kan zijn vanuit de blik van Marcel Broodthaers

Ontwikkelingsdoel:

6. Muzische vorming - Attitudes
 - 6.2* zonder vooroordelen naar kunst kijken en luisteren

Vakoverschrijdende eindterm:

Context 7 Socioculturele samenleving

6 gaan actief om met de cultuur en kunst die hen omringen

Museum Museum, 1972

Marcel Broodthaers kijkt met een kritische blik naar de museumwereld en het museum als instituut. Zo stelt hij in het werk "Museum Museum" vragen rond de verkoop van kunstwerken als banale producten. Ooit benoemde hij ook zichzelf tot conservator van een museum dat zich in zijn eigen huis bevond.

12

Om te ervaren hoe het is om een museum uit te bouwen, gebruik je bv. de 'lelijke' voorwerpen die door de leerlingen werden meegebracht in functie van de opdracht De blik van een marsman (zie hoger) of 'mooie' voorwerpen. Met de hele klas bedenkt je een definitie voor wat een museum is of zou moeten zijn. Wat is de moeite waard om te bewaren in een museum? Moet het iets 'moois' zijn? En er bestaan zoveel mooie spullen. Waarom kies je dan precies deze voor jullie museum uit? Wie bepaalt de keuze het best? Het publiek, de mensen die in het museum werken of de architect die het museumgebouw heeft ontworpen bv.?

Verdeel de klas in vier of vijf groepjes. Elk groepje mag met een beperkt budget een collectie voor zijn museum samenstellen. Dit budget kan je aan de hand van kleine voorwerpen fysiek voorstellen of je kan het ook gewoon noteren bv. Op een 'kunstbeurs' worden alle 'mooie' of 'lelijke' voorwerpen voorgesteld. Elk groepje mag op de voorwerpen bieden die het in zijn museum willen tonen.

Welke werken willen de leerlingen graag kopen? Waarom? Willen ze bv. een specifiek thema voorstellen in hun museum? Hebben ze al een naam bedacht voor hun museum? En hoe zullen ze de voorwerpen tentoonstellen?

Trois tas de charbon, 1966-67 © TT
Niet tentoongesteld

S.M.A.K.

Aan de slag in de zalen van S.M.A.K.

Wanneer je het Broodthaerskabinet met je klas bezoekt, kan je ervoor kiezen om één van de begeleidende opdrachten in het museum zelf te doen. De opdrachten zijn zo opgesteld dat ze voor verdieping zorgen bij de thema's van de tentoonstelling en de leerlingen helpen om (meer) gericht naar de kunstwerken te kijken. Dit gebeurt op een speelse en onderzoekende manier.

Het Broodthaerskabinet kan je zien als een museum binnen een museum. Het staat apart van de rest van het gebouw en blijft langer tentoongesteld dan wat er te zien is in de andere zalen. Via de volgende opdracht doe je je leerlingen nadenken over de functie en werking van een museum. Marcel Broodthaers werkte doorheen zijn oeuvre rond de betekenis van kunst en wat de rol van een instelling, zoals een museum, hierbij is.

13

Jardin d'Hiver II, 1974. Photo: Matteo Monti. ©
The Estate of Marcel Broodthaers/VG Bild-Kunst, Bonn 2015
Niet tentoongesteld

S.M.A.K.

Museum in een museum in een museum (1e graad)

14

Tijd	15 minuten
Materiaal	post-its; schrijfmateriaal
Lesdoel	de leerlingen onderzoeken wat een museum is en kunnen dit in eigen woorden overbrengen

Ontwikkelingsdoel:

1. Muzische vorming - Beeld

1.3 beeldinformatie herkennen, begrijpen, interpreteren en er kritisch tegenover staan

De leerlingen werken voor deze opdracht in groepjes van maximum vier leerlingen. De uitdaging is kijken of ze een "nieuw" museum zouden kunnen maken. Dit vanzelfsprekend zonder kunstwerken aan te raken of van plek te veranderen.

Elk groepje gaat op zoek naar zijn favoriete werk in het Broodthaerskabinet. Het kunstwerk in kwestie wordt vervolgens in hun verbeelding niet langer een kunstwerk van Marcel Broodthaers, maar een werk dat ze zelf hebben gemaakt. Ze verzinnen er een nieuw tentoonstellingslabel bij dat ze op een post-it in de buurt van het kunstwerk kunnen klevens.

Op het label staan vermeld:

- De titel van het kunstwerk
- De naam van de kunstenaar
- Het gebruikte materiaal

Samen bedenken ze ook een kort verhaal bij het kunstwerk. Waarom of hoe heeft het in het museum een plaats gekregen? Is het van iemand bijzonder geweest? Is het gemaakt van waardevol of bijzonder materiaal? Heeft het een opvallende vorm? Wil het ons iets belangrijks vertellen? Daarna gidst elk groepje de rest van de klas bij het "nieuwe" kunstwerk.

Valt er een gemeenschappelijk thema te ontdekken? Misschien verzinnen de leerlingen op basis ervan wel een nieuwe naam voor het Broodthaerskabinet. Wat zouden de bezoekers zeker moeten weten wanneer ze dit "nieuwe" museum bezoeken?

(Kunst)kijken

15

Tijd	10 minuten
Materiaal	smartphonecamera
Lesdoel	de leerlingen kijken op een bewuste manier naar de omgeving en trachten haar met een poëtische blik te vatten

Ontwikkelingsdoel:

1. Muzische vorming - Beeld

Vakoverschrijdende eindterm:

Gemeenschappelijke stam (exploreren)

8 benutten leerkanalen in diverse situaties

Broodthaers kijkt met een open blik naar alledaagse situaties en voorwerpen. Tegelijk stelt hij het museum als instituut in vraag. Zo ging hij ooit naar een opening van het Museum voor Schone Kunsten in Brussel met een kameel in de hand en benoemde hij zichzelf tot conservator van een eigen museum dat hij in zijn woning had ingericht.

Daag je leerlingen uit om, net als Broodthaers, op een frisse, originele manier naar het Broodthaerskabinet en het museumgebouw te kijken. Laat ze met hun smartphone op zoek gaan naar een interessant hoekje of detail van de ruimte, waarvan ze vermoeden dat het niemand anders ooit is opgevallen. De smartphonecamera dient daarbij als een zoekkader. Door naar de wereld te kijken doorheen een lens springen plots andere dingen in het oog. Je kan van dichtbij kijken, maar je kan er ook voor kiezen om het grotere overzicht te behouden.

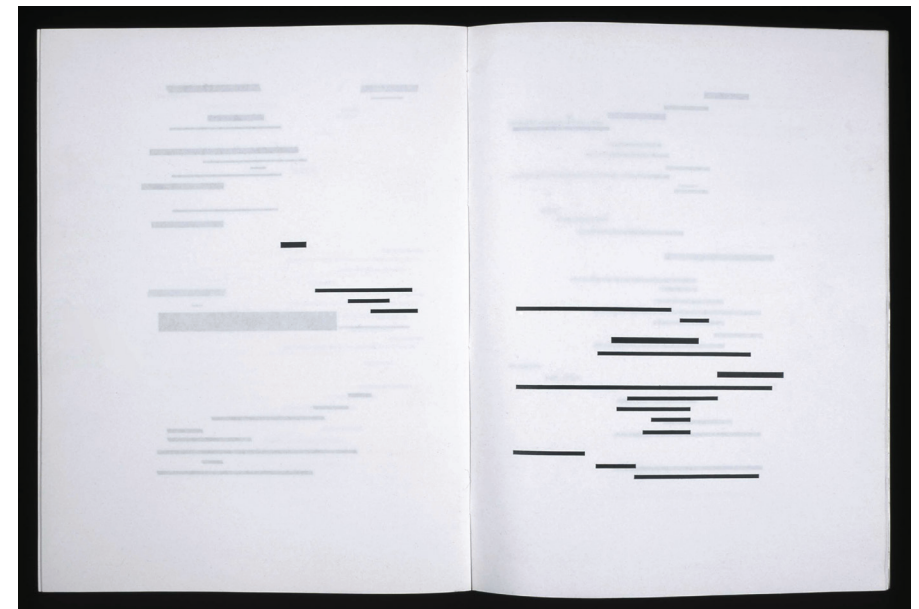
Bespreek daarna de volgende vragen tijdens het bekijken van de foto's:

- Wat viel er hen op in het Broodthaerskabinet?
- Waar hebben ze vooral oog voor gehad?
- Wat ontbreekt er voor hen in de museumruimte?
- Zijn er plekken gefotografeerd die ze niet allemaal hebben gezien?

In de voetsporen van Marcel Broodthaers

Woord en beeld (1e graad)

Un coup de dés jamais n'abolira le hasard, 1969

Tijd	20 minuten
Materiaal	papier; potlood; stiften of een tekenprogramma
Lesdoel	de leerlingen denken na over de relatie tussen woord en beeld door beide op een typografische manier te combineren

Ontwikkelingsdoel:

1. Muzische vorming - Beeld

1.6 tactiele, visuele impressies, ervaringen, gevoelens en fantasieën op een beeldende manier weergeven

Vakoverschrijdende eindterm: (creativiteit)

2 kunnen originele ideeën en oplossingen ontwikkelen en uitvoeren

In het kunstwerk *Un coup de dés jamais n'abolira le hasard* (een dobbelsteenworp zal het lot nooit uitschakelen) verwijst Marcel Broodthaers naar het gelijknamige gedicht van Stéphane Mallarmé uit 1897. Deze Franse poëet speelde met typografie. Broodthaers zei ooit over Mallarmé dat hij zo onbewust de moderne ruimte had vormgegeven. Voor het kunstwerk dat hij op het gedicht inspireerde, bedekte Broodthaers Mallarmés typografisch gezette tekst met zwarte balkjes. Zo verdwenen de woorden en bleef enkel de vorm en het ritme van de tekst over. De tekst werd beeld. Op de titelpagina van de bundel verving Broodthaers het woord "gedicht" dan ook door het woord "beeld".

Een van de rode draden binnen het oeuvre van dichter-kunstenaar Marcel Broodthaers is onderzoek naar de relatie tussen woord en beeld in verhouding tot reële voorwerpen. Deze opdracht zet je leerlingen aan om na te denken over deze relaties en over het feit dat woord, beeld en ding nooit 100% met elkaar kunnen samenvallen. Daarnaast gaan ze op zoek naar een manier om woord en beeld met elkaar te combineren. Het gedicht "Zeppelin" uit 1920 van dichter Paul van Ostaijen bv. kan hen hierbij inspireren.

ZEPPELIN

Het stelt het woord 'zeppelin' voor in de vorm van een luchtballon. Laat je leerlingen zoeken naar een woord dat ze op een vergelijkbare manier kunnen weergeven. Komen woord en beeld hierdoor dichterbij elkaar? Uittekenen kan eenvoudigweg met pen op papier maar je kan er bv. ook een tekenprogramma voor gebruiken.

Belangrijk is de bespreking achteraf. De volgende vragen kunnen jullie daarbij op weg helpen:

- Hoe was het om een woord te zoeken dat je op deze manier kan afbeelden?
- Op welke manier hebben jullie dit aangepakt?
- Wat voelt voor jullie echter? Het woord of het voorwerp?
- Zijn er woorden die niet als ding bestaan? En omgekeerd: zijn er dingen die niet als woord bestaan?
- Klopt de uitspraak: "Beelden liegen, woorden niet."?
- Zien jullie het beeld dat jullie hebben getekend als een gedicht of eerder als een kunstwerk? En meer als een woord of meer als een beeld?

Extra:

Maak een beeldend gedicht door een bestaande tekst te bewerken zoals een beeldhouwer dat zou doen. Doorstreep sommige woorden uit het gedicht met een rode alcoholstift. Op deze manier ontstaat er een nieuwe, gekke tekst die al in de originele tekst verborgen zat. Om hem tevoorschijn te halen, moest je – zoals een beeldhouwer hout wegsnijdt of steen wegkapt – woorden doorstrepen. Dit om een vorm zichtbaar te maken die eigenlijk altijd al in het hout of de steen – bij jullie 'in de tekst' – aanwezig was. Kijk maar eens goed naar de originele vorm en naar de vorm die je hebt gecreëerd.

Portemanteau, 1965. Photo: V&A-C collection.
© The Estate of Marcel Broodthaers/VG Bild-Kunst, Bonn 2015
Niet tentoongesteld

Beeldig dichten

20

Grande Casserole de Moules, 1966

S.M.A.K.

Tijd	30 minuten
Materiaal	papier; schaar; lijmstift; tijdschriften en allerhande afbeeldingen; eventueel een computer met internetverbinding en een printer
Lesdoel	de leerlingen verbinden op een poëtische manier beelden met elkaar en benaderen daarbij de realiteit op een andere manier

Ontwikkelingsdoel:

6. Muzische vorming - Attitudes

6.1* blijvend nieuwe dingen in hun omgeving ontdekken

Vakoverschrijdende eindterm:

Gemeenschappelijke stam (kritisch denken)

13 kunnen onderwerpen benaderen vanuit verschillende invalshoeken

Broodthaers valt het best te omschrijven als dichter-kunstenaar. Je gaat er misschien van uit dat je enkel met woorden poëzie kan maken en niet met beelden. Maar klopt dit wel? In *Grande Casserole de Moules* of de "Mosselpot" zit een taalspelletje verstopt. Broodthaers zaait er verwarring mee tussen 'la moule' (de mossel) en 'le moule' (de gietvorm, de mal). Zo opende hij via dit spelletje een brede waaier aan nieuwe betekenissen. Een mosselschelp kan je bij deze zien als de mal voor de mossel. Volgens Broodthaers is het de perfecte natuurlijke vorm (of mal). Tegelijk verwijst de mossel ook naar de typisch Belgische mosselen met friet.

Tijdens deze opdracht rijmen je leerlingen met beelden. Voor jonge leerlingen kan je dit koppelen aan rijmen met woorden die (ongeveer) dezelfde klank hebben. Dichten met beelden betekent dat je kleuren, vormen, groottes, klanken en dergelijke met elkaar vergelijkt en verbindt. Oudere leerlingen kunnen focussen op een poëtische manier van omgaan met beelden. Ze kunnen hiervoor een kunstwerk van Marcel Broodthaers als uitgangspunt nemen of om het even welk ander voorwerp dat hen aanspreekt.

Doe je leerlingen in tijdschriften of online zoeken naar beelden die op een of andere manier rijmen met het kunstwerk of voorwerp dat ze uitkozen. Vraag ze om de beelden die ze selecteerden in een compositie naar keuze te verwerken. Het startbeeld wordt hierbij niet gebruikt. Zo kunnen jullie achteraf raden welke kunstwerken of voorwerpen aan de basis van de composities lagen.

S.M.A.K.

21

Een museum in het klaslokaal

22

Tijd	50 minuten
Materiaal	meegebracht object; papier; potloden; touw; (papier)tape; klei of gips
Lesdoel	de leerlingen veranderen een gebruiksvoorwerp in een kunstwerk door er een vormelijke ingreep op te doen

Ontwikkelingsdoel:

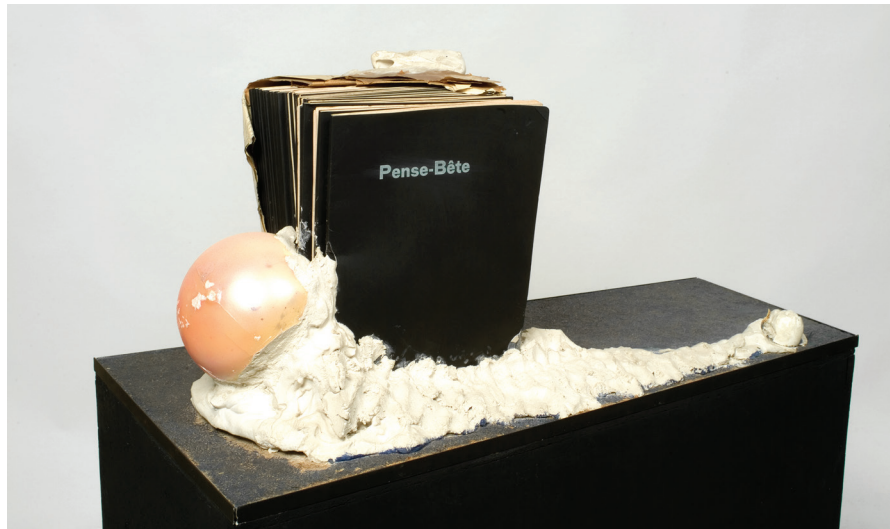
1. Muzische vorming - Beeld

1.5 beeldende problemen oplossen, technieken toepassen en gereedschappen en materialen hanteren om beeldend vorm te geven op een manier die hen voldoet

Vakoverschrijdende eindterm:

Gemeenschappelijke stam (creativiteit)

3 ondernemen zelf stappen om vernieuwingen te realiseren

Le Pense-Bête, 1964

S.M.A.K.

23

Voor Marcel Broodthaers bekend werd als kunstenaar was hij actief als dichter. Het was geen groot succes. Zijn eerste werk als beeldend kunstenaar was *Le Pense-Bête*, een aantal onverkochte exemplaren van zijn laatste, gelijknamige dichtbundel die hij in gips had vastgezet op een sokkel. Vanaf dan kon niemand de dichtbundels meer lezen. Ze waren veranderd in een sculptuur. Wat de kunstenaar het meest verbaasde, was dat het publiek in de inhoud van de dichtbundels ongeïnteresseerd bleef. Niemand merkte bovendien op dat *Le Pense-Bête* tegelijk een kunstwerk en poëzie was.

In *Le Pense-Bête* worden twee belangrijke thema's van het oeuvre van Broodthaers aangeraakt. Ten eerste, onderzoek naar de relatie tussen woord, beeld en kunstwerk: 'pense-bête' betekent 'geheugensteuntje' maar kan je ook letterlijk vertalen als 'denk-dier' of 'denk-stom'. Ten tweede, de vraag naar de economische positie van de kunstenaar: de onverkoopbare dichtbundel waaraan hij relatief lang had geschreven, werd als een in verhouding veel sneller gecreëerd beeldend kunstwerk plots economisch meer waard – duurder – als verkoopbare sculptuur.

Vraag aan je leerlingen om een voorwerp naar school mee te brengen dat ze niet langer gebruiken. Om meer vertrouwd te raken met het voorwerp kan je de volgende waarnemingsoefeningen doen:

- Bedenk één zin vanuit het perspectief van het voorwerp. Wat zou het zeggen als het kon spreken? Waarvoor werd het gebruikt? Wat is het nu nog waard?
- Kies tien woorden die bij het uiterlijk van het voorwerp passen.
- Bedenk een nieuwe manier om het voorwerp te gebruiken.
- Schijn met een lichtbron naar het voorwerp en maak een omtrek van de schaduw. Probeer daarna details in te vullen zonder opnieuw naar het voorwerp te kijken.

Na het uitvoeren van deze oefeningen hebben je leerlingen sterkere voeling met het door hen gekozen voorwerp. De volgende stap is het omzetten ervan in een kunstwerk aan de hand van een (kleine) ingreep. Laat je leerlingen kiezen uit touw, papiertape, papier, verf, klei en gips. Ze mogen er vrij mee experimenteren. Willen ze het voorwerp bv. onbruikbaar maken, of de vorm ervan benadrukken, of willen ze die net veranderen? Wanneer ze tevreden zijn over het resultaat vraag je hen om een titel bij hun kunstwerk te verzinnen.

S.M.A.K.

Bouw met alle kunstwerken een tentoonstelling. Ter nabespreking kunnen jullie gebruik maken van de volgende vragen:

- Wat ontdekten jullie tijdens de waarnemingsoefeningen?
- Op welke manier is jouw voorwerp een kunstwerk geworden?
- Wanneer veranderde het voorwerp in een kunstwerk?
- Hoe kijk je nu naar het voorwerp? Zie je het anders dan in zijn originele vorm?
- Op welke manier is het nu als kunstwerk waardevol?

Musée d'Art moderne, Département des Aigles, Section Art Moderne, Documenta 5, Kassel, 1972
Niet tentoongesteld

Beeldverzameling

Tijd	25 minuten
Materiaal	een verzameling gelijkaardige spullen; lijm; een stevige ondergrond of een fototoestel
Lesdoel	de leerlingen ondervinden door zelf te experimenteren met het verzamelen en sorteren van (kleine) spullen dat er ook schoonheid zit in het alledaagse

Ontwikkelingsdoel:

1. Muzische vorming - Beeld

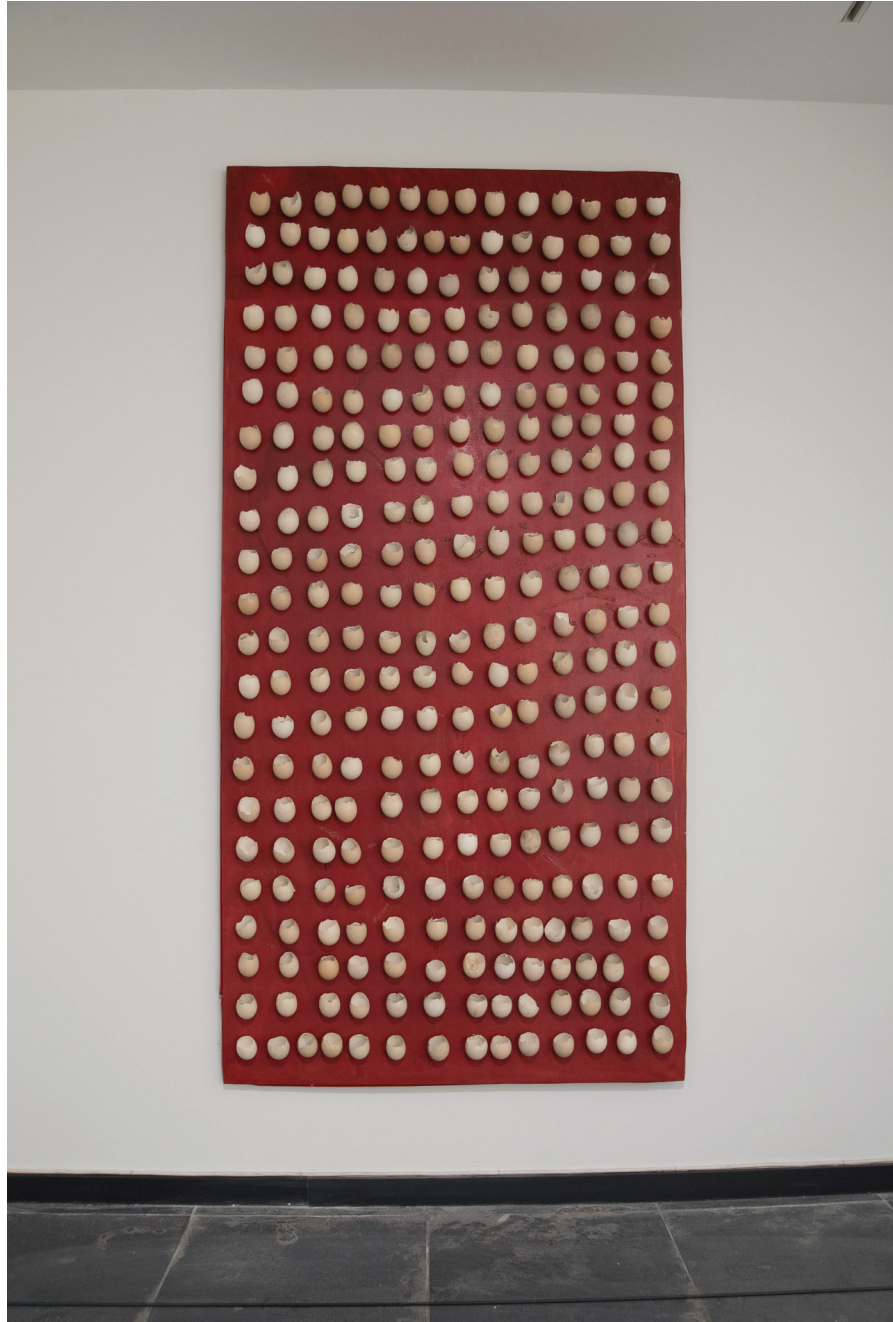
- 1.2 door betasten en voelen (tactiel), door kijken en zien (visueel) impressies opdoen, verwerken en erover praten

Door alledaagse dingen in zijn kunstwerken te gebruiken verwees Marcel Broodthaers naar de Amerikaanse pop art en de consumptiemaatschappij. In het werk 289 Oeufs reflecteert hij over de status van schilderkunst en sculptuur. Het belang van kunst lijkt hij te relativeren door 'banale' eieren in zo'n groot aantal op een beschilderd doek te kleven. Maar dit is buiten de bijzondere symboliek gerekend die Broodthaers aan eieren koppelt. Hij ziet eieren als sculpturale mallen of (giet)vormen.

In dit werk plaatst de kunstenaar beeldhouwkunst dus letterlijk boven schilderkunst. Verder wijst hij op de kwetsbaarheid van kunst – eierschalen zijn zeer broos – en geeft hij met de zorgvuldig geordende reeks schalen kritiek op onder meer de verzameldrang van musea. Leuk om weten is dat S.M.A.K. een speciale EHBO-doos voor dit kunstwerk bewaart met reserve-eierschalen. Wanneer een ei van het werk door zo'n reserve-ei zou zijn vervangen, kan je je de vraag stellen of je het kunstwerk nog als het originele, oorspronkelijke werk kan beschouwen of niet.

Besprek met je leerlingen de volgende vragen:

- Wie heeft er een verzameling? Wat verzamelen ze?
- Waarom verzamelen sommige mensen dingen?
- Waarom verzamelt een museum dingen?

S.M.A.K.

288 Oeufs, 1966

De leerlingen leggen een beeldverzameling aan van kleine voorwerpen die er op het eerste zicht min of meer hetzelfde uitzien. Denk aan sleutels, knopen, lucifers, kiezelsteentjes, grassprietjes enz. Vervolgens vraag je je leerlingen om de verzameling ergens op te kleven, zoals Broodthaers de eieren op een schildersdoek kleefde. Of je kan ze er een (digitaal) archief van laten maken door de voorwerpen te fotograferen. Doe de leerlingen nadenken over hoe ze hun verzameling willen organiseren. Daarbij kunnen ze kijken naar bv. vorm, kleur of grootte. Schikken ze de voorwerpen van groot naar klein of qua grootte liever door elkaar? Brengen ze alle verwante kleuren bij elkaar of kiezen ze voor een bonte mix?...

S.M.A.K.

Atlas, 1975

S.M.A.K.